

Idazletza eta prekarietatea

TOKI PIXKA BAT IDAZLE GEHIAGORENTZAT

Gazte zara gazte, literatura zale, zer edo zer idazten duzu, baina inor gutxi duzu inguruan zure lanaz iritzi kritiko bat ematen dizunik. Beka deialdietan eta sariketetan saiatu izan zara, emaitza handirik gabe. Gazte zara gazte, literatura zale, segi nahi zenuke idazten, baina gero eta testu gutxiago gordetzen duzu kaxoian.

Kepa Matxain

@kmatxain

Hamar dira helduentzako literatura liburu bat argitaratu duten 30 urtez azpiko euskal idazleak: Elaine Agirre, Itxaso Araque, Amañur B. Blasco, Hedoi Etxarte, Gari Irazusta, Anartz Izagirre, Gorka Salces, Danele Sarriugarte, Garazi Ugaldede eta Samara Velte (Kattalin Miner, laster). Agirre, Blasco, Etxarte, Irazusta eta Velte kenduta, gainontzeko bostak beka edo sari baten bidez atera dira plazara –Irazustarena, berriz, autoeditatua da–. Bestalde, 20 urteko aldea dago hemen izan diren azken bi literatura banden artean –1993an manifestatu zen Lubaki Banda, 2013an bota zuten iepa-kaixoa ITU Bandakoek–. 20 urte, beren udazkeneko orbel eta guzti, 7.306 egun, beren ilunabar malenkoniatsuekin, literatura egiteko jarraikortasunez elkartu diren azken bi gazte-taldearen artean –*Vladimir* aldizkariakoak edo Kevin Heredia defuntua salbatu daitezke agian–. Zerk batzen ditu bi datuok, pentsa lezake inork, zertarako aritu kiribila kiribiltzen, funts handirik gabeko loturetan aztarrika, balizko krisialditxo bat iradokiz, noiz eta orain, euskal literatura Marino Jaizkibelen gora baino osasuntsuago dabilen honetan.

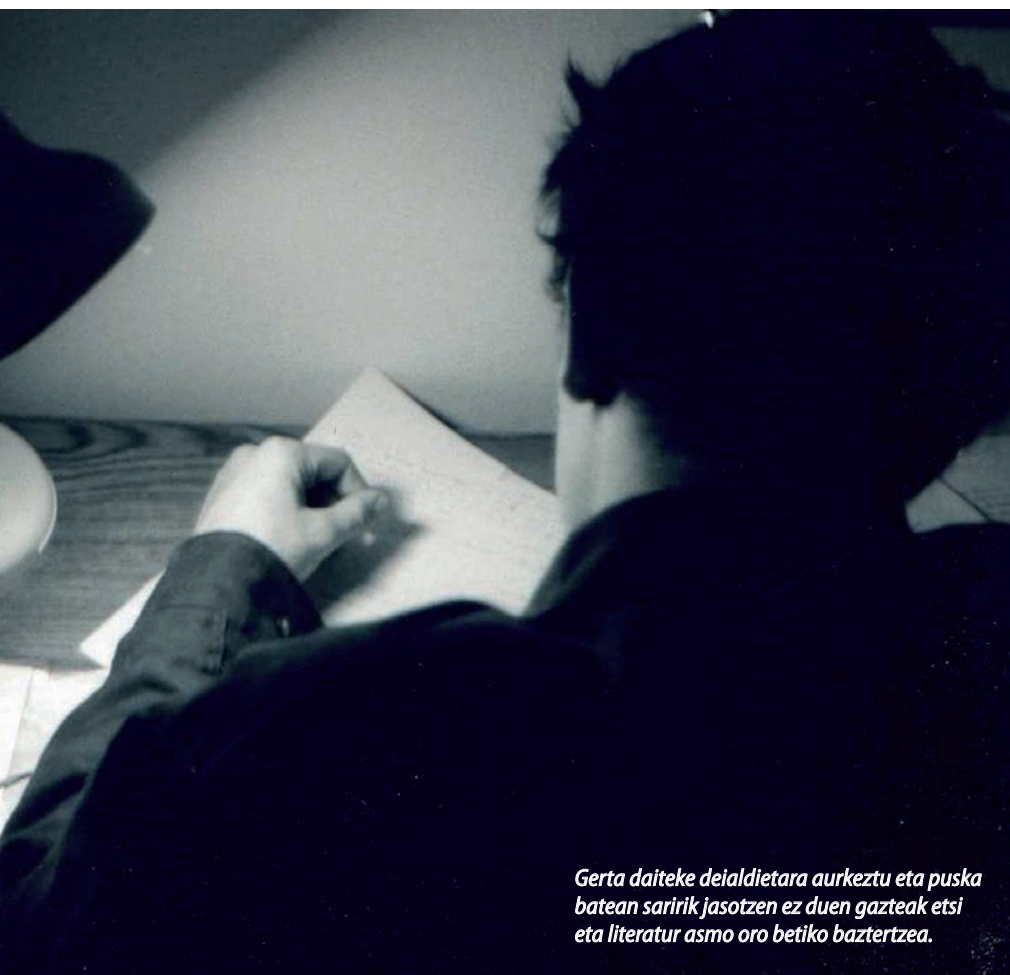
Demagun, ordea, datu horien atzean badagoela aztergai interesgarri bat, badaudela aletzeko moduko arrazoiak, eta, ikerlari trebatu hark nola, galderari buelta ematen diogula: zer dela eta hasiko da egun gazte bat, lanetik leher egin da etxeratu, entsalada zarpail bat irentsi, kafe kikarari zanga bat eman, ordenagailuaren aurrean jarri eta, konparazio baterako, nobela gotor bat idazten (salbu eta ez duen naturaz gaindiko barne indarra, edota literatura funtzio terapeutikorako erabiltzen?), Ramon Saizarbitoriak esana du –eta *Ustela*, *Oh! Euzkadi* eta garai hartako literatura aldizkarietan aritutako gazte askok sentitu izan dute antzera–: hastapenetan, inguruan talderik eduki gabe idazteak ez zukeela zentzurik izango. Taldeko guztien artean herriaren alde zerbait egiten ari zirela konturatzeak motibatzen omen zituen idazten segitzera. Zer gertatzen da, ordea, Lubakiko kanatsuen eta ITUko azal leunen arteko bi hamarkadetako arima bakartiekin? Zergatik itsatsaraziko dituzte ipurmasailak eserlekura ordu luzez, literaturari erabat emanak? Euskal kulturaren alde? Nazio eraikuntzan beren hondar alea jartzeko?

IKEAko aitzakiak, esango du norbait, arrazoi handiz. Bai, idazteko zinezko gogoia duenak berdin topatuko du horretarako astia eta modua atzo, gaur edo San Fermin egunez. Baina hemen mahai gaineratu nahi den auzia beste bat da: panorama horretan, ea literaturgintza probatu nahi duen gaztearentzat baldintza egokienak ote diren egungoak, edo, bestela esanda, baldintzak bestelakoak balira, ez ote legokeen literatura mugimendu sendoa-go bat gazteen artean. Edo hirugarren modu batera planteatuta: ba ote dagoen borondaterik gazteen literaturgintzarako jauzia pixka bat kolektibizatzeke, irabazle bakar bat (eta galtzaile asko) onartzen duten beka eta sarien egungo eredia gainditu eta bestelako formulak asmatzen hasteko.

Feedback falta

Itzul gaitezen Saizarbitoriaren hitzeta-ra: “(Sariketena) oso gai serioa da, zeren, norbait saritzen den bakoitzean,

Gerta daiteke deialdietara aurkeztu eta puska batean saririk jasotzen ez duen gazteak etsi eta literatur asmo oro betiko baztertea.

beste batzuk uzten dira saririk gabe". Pelloren egia ematen badu ere, esaldiak badu mamia, zer esanik ez sariketa horietan parte hartzen dutenak gazte hasiberriak badira. ITU bandako Itziar Ugartek adierazi du berriki: "Gazteoi askotan argitaratzeko gelditzen zaigun bide bakarra lehiaketetan aurkeztea da, eta gero, horien bitartez, argitaletxeetarako saltoa egitea. Sistema horrek, lehiakortasuna sortzeaz gain, testu asko kaxoian gordeta uztea dakar. Horregatik sortu dugu *Lekore*, gazteon testuak libreki argitaratzeko espazio bat behar genuelako". Horixe, *Lekore* aldizkaria, funtsean: egun dauden joko araei aurre egiteko saiakera bat.

Bekak eta sariak aho biko ezpatak dira, idazteko zaletasuna eduki bai baina sekula deus argitaratu ez duenarentzat: irabaziz gero, norbere lehen lana argitaratzeaz gain, aurrerantzean idazten jarraitzeko akuilu izan ohi dira. Aldiz, gerta daiteke deialdietara aurkeztu eta puska batean saririk jasotzen ez

» **EKAITZ GOIENETXEA:**

"Literatura lehiaketek badaukate alderdi hori: baztertzailak dira. Niretzat ankerrena aipamenik ere ez jasotzea izaten zen. Ez nekien testu hark inolako balio literariorik ote zuen ere"

» **MIKEL PERUARENA:**

"Sarien tresna motz begitantzen zait, eta trabagarri"

duen gazteak etsi eta literatura asmo oro betiko baztertea. Ez, ziur asko, sariekin edota argitaratzearekin itsututa zegoelako, ez bere burua egunkariko kultur orrialdeetan irudikatzen zuelako, opera prima besapean eta titular arranditsuak jaurtikiz. Literaturatik alden-duko da, batez ere, ez duelako topatu –gertuko adiskideez gain– bere lanaren *feedback* emango dion inor, deus gano-razkoa, txarra edo mediokrea egin ote duen argudiatuko dion inor, eta, besterik ezean, irabazi ez dituen bekek eta sariek bete zezaketelako funtzio hori –eta, noski, erantzunik eza ulertu duelako erantzunik eza ulertu ohi den bezala–.

Sumatu izan du *feedback* horren falta Ekaitz Goienetxeak –berriki Igartza Saria jaso duen bermeotarrak–. Orain bi urte Gabriel Aresti ipuin lehiaketara bi lan aurkeztu eta biak saritu zizkioten. "Ipuinetako zaharrenak, beste lehiaketa batzuetara aurkeztu arren, ez zuen inoiz aipamenik txikiena ere jaso. Ordura arte ikusezina izan zen. Literatura lehiaketek badaukatelako alderdi hori ere: baztertzailak dira. Niretzat ankerrena aipamenik ere ez jasotzea izaten zen. Ez nekien testu hark inolako balio literariorik ote zuen ere. Ondo legoke gutxienez testu iruzkin labur bat jasotzea epaimahaikoengandik, hobetzeko ezer ikusi duten, zer gustatu zaaien eta zer ez, gomendiorik ote duten". Hutsune horri erantzuteko modua bururatzenean: literatura lehiaketetatik aparte, irakurle kritikoaren sare bat sortzea, edozein idazle hasiberri –edo ez hain hasiberri– bere lanak bidali ahal izateko. Bide batez, Goienetxeak gehitzen du: "Bost urteko aldea dago Gabriel Aresti lehiaketara bidali zituen bi ipuinen artean: zaharrena idatzi ondoren, bost urte behar izan nituen ipuin berri bat idazteko".

Idatzi, diruagatik

Hemen eta orain bada euskarazko literatura diruagatik idazten duenik. Paradoxikoa, baina horra beka eta sariketa ereduaren beste albo ondorio bat: teoriarik literatura idaztea gustuko dutenei beren zaletasunean laguntzeko sortu diren arren, gerta daitekeela –zer esanik ez garai estuotan– diru-sariaren karmeluagatik ez balitz sekula ezer idatziko ez lukeen jendea suertatzea irabazle. Irabazlearen partetik erabat hautu zilegia, esan gabe doa, baina ez du ematen

sarion helburuarekin bat egiten duenik. Alegia, literatura idatzi nahi duten gazteei bultzada emateaz ari bagara, sarien eta beken egungo formula agian ez dela eraginkorra.

Goienetxeak –literatura zale sutsua izanagatik– idatzi izan du diruagatik. Gabriel Aresti lehiaketarako bigarren ipuina prestatzeko lana hartu zuen, langabezia zegoelako eta diru sarrera bila zebilelako: “Erredaktorea naizenez, horikusi nuen aukera bat, probatzeak kalterik egingo ez zidana. Han eta hemen lan egitera ohitu garenok adi egoten gara beka deialdietara, lehiaketetara edo laguntzetara. Hori ere bada ‘lana’ lortzeko modu bat. Bakoitzak bere arloan. Eta nola nik erredakzio lanetan eskarmen-tua eta sormen apur bat baditudan, literatura deialdietara aurkeztera ausartu nintzen”.

» RAMON SAIZARBITORIA:

“Seguru nago sari literarioetan eta gauza ez hain beharrezkoetan gastatzen duten diru kopuruarekin, dozena bat idazle, beste egitekorik gabe, beren produkzioari emanak bizi ahal izateko adina izango genukeela”

Sarietan, bederen, testu literarioa hartzen du aintzat epaimahaiak. Beketan, oster, pisu handia har dezakete literaturaz gaindiko arrazoiek, proiektua saltzeko duzun abileziak, adibidez. Hala bizi izan du Goienetxeak: “Aurkezten duzu proiektu bat, defendatzen duzu gai izango zarela proiektu hori garatzeko, argudiatzen duzu gogoan epaimahai limurtu behar duzula jakinda... Eta zu hautatzen bazaituzte, orduan hasi behar zara lanean. Aurten eman dizkidaten bi beka horietan, zalan-tza sortu zait ez ote den izan proiektu bat ondo argudiatzeko gaitasuna garatu dudalako publizitate arloko esperientzia urteetan”.

Onurak kolektibizatu

Gainontzean, ez da erraza formula baliagarriak zehatz-mehatz proposatzea, baina ze norabidetakoak behar luketen argi samar dago. Oro har, sariketei buruz askotan aipatu diren kontuek berdin balio dute gazteentzako beka edota sarientzat ere. Aspaldikoak dira lehiaren –eta idazle gutxi batzuk hauspotzeko formulen– aldean onuren banaketa kolektiboago bat defendatu duten ahotsak. Sakoneko ideia batek batzen ditu proposamenok: egun, hemen, artista gehienek sariketa- ren bat edo beka deialdiren bat irabazi arte modu prekarioan sortzea beste aukerarik ez dutela, eta hori irauli beharra dagoela, deus sortu nahi duenari prozesuan bertan lagunduz, ahalik eta baldintza duinenetan aritzeko aukera izan dezan –antzerkian, esaterako, gero eta konpainia gehiagok defendatzen dute formula hori–. Ez da atzo eguerdiko aldarria. 2001ekoak dira Saizarbitoria Euskal Idazleen Elkarteari buruz esandakoak: “Seguru nago sari literarioetan eta gauza ez hain beharrezkoetan gastatzen duten diru kopuruarekin, dozena bat idazle, beste egitekorik gabe, beren produkzioari emanak bizi ahal izateko adina izango genukeela”. Gaineratzen zuen: “Serio hartzeko gaia litzateke hau, baina kontua da idazleok garen bezalakoak garela eta ez dugula hartuko”.

Antzeko oihartzunak suma zitezkeen, orain urtebete, Mikel Peruarenak Euskadi Sariaren ukoa azaltzeko bere blogean argitaratutako testuan. Honek –testuingurua zena izaki– administrazio publikoa jarri zuen jo puntuan. Iruditzen zitzaion lehiatik aterata badirela literatura produkzioa, sormena eta egileak sustatzeko bestelako bideak: “Sarien tresna motz begitantzen zait, eta trabagarri”. Gainera, defendatzen zuen literatura lehiaketak beste era batera egin daitezkeela, eta, adibidez, sari bakarra eman beharrean urtean argitaraturiko dozena bat edo dozena erdi bat liburu nabarmentzea egokiagoa litzatekela, “liburu horiei ezinbestekoa zai-gun kritika bat eginez, gainera”. Testu berean, aipatzen zituen diru publikoa- rekin sormena sustatzeko beste tresna batzuk: adibidez, sortzaileentzako estatutu fiskal bereziak sortzea edo pizgarri fiskalak sortzea: “Demagun, aurten liburu argitaratuko duten egileei, zerga deklarazioa egiterakoan, hainbesteko diru bat itzultzea. Edo langabezia direnen-

tzako laguntza bereziak sortzea”. Gazteei bideratutako literatura beka guztiz publikorik ere ez dago egun.

Ainhua Larrañaga Euskadi Literatura Sarietako epaimahai izan da azken urteotan. Hark ere aipatzen du kultur sorkuntza sustatzeko beken eta sarien formulatik harago joan beharra dagoela. Traba handi bat ikusten du horretarako, ordea: “Guk ez daukagu estatutik, eta, ondorioz, kultura babesteko tresna sendorik. Literatura sariak edo antzeko beste hainbat ekimen ditugu, baina administrazio subalternoa den heinean, horraino baino ez gara iristen”. Pentsa daiteke, beraz, neurriok martxan jartzea ez dela dirudien bezain erraza, eskuak loturik dauzkagula, bi estaturen menpe gaudenez gero. Panorama horretan, saia gintezke dauzkagun esku-menak gutxienez kultur sorkuntzarako ekimen demokratikoagoak bultzatzeko erabiltzen, edo bestela, horrelaxe segi, eta auzi hau ere estatu propioa lortzean aldatuko diren gauzen itxarongelara bidali. Independentziaren biharamunean sekulako nobedadeak espero dira herri honetan. ■

11itzulpen

EUSKARATIK
INGELESERA
ZUZEN

INGELESETIK
EUSKARARA
ZUZEN

<http://www.11itzulpen.eus>

info@11itzulpen.eus

Skype:

11itzulpen (34) 699 433 121